

Suočavanje

HRVATSKA ISTRAŽUJE KOMANDNU ODGOVORNOST

DRAMA, INTRIGA, POLITIKA

Drago Hedl

Iza šturog saopštenja Državnog odvjetništva Republike Hrvatske da je Županijsko državno odvjetništvo u Bjelovaru podnelo početkom februara istražni zahtev protiv dvojice pukovnika Hrvatske vojske zbog postojanja osnovane sumnje da su počinili ratni zločin protiv civilnog stanovništva, krije se, ustvari, dramatična ratna priča, ali nadasve i krupno političko pitanje koje bi moglo imati i ozbiljne reperkusije za Glavni stožer hrvatskih Oružanih snaga

Županijsko državno odvjetništvo u Bjelovaru podnijelo je početkom veljače/februara ove godine istražni zahtjev protiv dvojice pukovnika Hrvatske vojske, Ivana Husnjaka (1951.) i Gorana Sokola (1968.) zbog postojanja osnovane sumnje da su počinili kazneno djelo protiv čovječnosti i međunarodnog prava - ratni zločin protiv civilnog stanovništva

Ta vijest sama po sebi ne bi bila neobična da u njoj ne stoji i dio koji jasno naznačuje da se istraga protiv Husnjaka i Sokola vodi zbog njihove moguće odgovornosti po zapovjednoj liniji. U službenom priopćenju objavljenom tim povodom na Internet stranici Državnog odvjetništva Republike Hrvatske stoji kako se Husnjaka i Sokola (Državno odvjetništvo objavljuje samo njihove inicijale) tereti da su "kao časnici Hrvatske vojske 1. veljače 1992, za vrijeme trajanja međunarodnog oružanog sukoba na teritoriju Republike Hrvatske između regularnih oružanih snaga Hrvatske vojske i policije s jedne, te naoružanih vojnih i paravojnih formacija pobunjenih hrvatskih Srba i bivše JNA s druge strane; iako su znali da se tijekom trajanja operacije čišćenja terena u selima Pušine i Slatinski Drenovac, protivno Ženevskoj konvenciji o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata te Dopunskom protokolu Ženevskim konvencijama, pale napuštene kuće stanovnika srpske nacionalnosti, nisu poduzeli ništa da se takva protuzakonita postupanja suzbiju i kazne. Opisanim su pristali da njima podređene postrojbe nastave s takvim protupravnim radnjama čime su ciljanim podmetanjem vatre namjerno uništili 43 kuće u selima Pušina i Slatinski Drenovac".

Iz takve formulacije posve je jasno da hrvatsko pravosuđe sada istražuje nešto na čemu Haag toliko inzistira, a što se u Hrvatskoj do sada, kad su u pitanju ratni zločini, nije procesuiralo. Riječ je o deliktu nečinjenja, odnosno nepoduzimanju mjera protiv podređenih vojnika koji su se ponašali suprotno ratnom pravu i ženevskim konvencijama.

Insajder

Iza kratkog i šturog priopćenja ne krije se međutim samo ta činjenica već i iznimno dramatična ratna priča, ali nadasve i krupno političko pitanje, koje bi, rasplete li se slučaj do kraja, moglo imati i ozbiljne reperkusije za Glavni stožer hrvatskih Oružanih snaga. Iz priopćenja bjelovarskog Državnog odvjetništva vidljivo je, naime, kako se Husnjaka i Sokola tereti zbog nečinjenja ("nisu poduzeli ništa da se takva protuzakonita postupanja suzbiju i kazne"), što dakle implicira njihovu zapovjednu odgovornost. No, Husnjak i Sokol bili su tek dio zapovjednog lanca, negdje pri njegovu kraju - niži zapovjednici jedinica u sklopu 132. brigade Hrvatske vojske kojom je zapovijedao general Slavko Barić, danas zamjenik načelnika Glavnog stožera Oružanih snaga Republike Hrvatske. Upravo ta činjenica čini ovaj slučaj posebno intrigantnim, jer će biti zanimljivo promatrati što će se događati krene li u istrazi nit i prema tako visokoj vojnoj funkciji, praktično jednom od petorice najmoćnijih ljudi u sustavu hrvatskih obrambenih snaga.

Zamjenik Glavnog stožera Oružanih snaga Hrvatske, general Slavko Barić, na svoj je zapovjednički stol, dok je, tokom Domovinskog rata, zapovijedao 132. brigadom Hrvatske vojske svakoga dana primao pisani izvještaj o redovnim vojnim aktivnostima, ali i o zločinima koji su se događali na terenu. Ti dokumenti ostali su sačuvani, a insajder koji je sve prijavio državnom odvjetništvu, svoju je kaznenu prijavu potkrijepio originalima i fotokopijama, koji to zorno potvrđuju. Dio tih dokumenata došao je i u ruke novinara, pa su tako dojučerašnje povjerljive stvari iz vojnih arhiva dospjele i u javnost.

Kakvo je stanje u nekim dijelovima 132. brigade kojom je zapovijedao general Barić bilo, najbolje svjedoči izvještaj što ga je 7. siječnja/januara 1992. pod brojem SP-112-2/92 zapovjedništvu 132. brigade poslao tadašnji vojni obavještajac Zlatko Mesić: "Izviđačka četa bataljuna koja je smještena u

Orahovici, a čiji se dio snaga nalazi na liniji fronta, svakim danom postaje sve više kompromitirana. Pojedinci se odaju uživanju alkohola u velikim količinama, za sebe govore da su ustaše, narušavaju javni red i mir u ugostiteljskim objektima, skloni su brzom repetiranju oružja, ozbiljnim prijetnjama i slično. Kad bivaju upozoreni na takvo ponašanje, govore da im je to dr. Tuđman dozvolio ili naredio”.

U istom dokumentu jasno je da se pouzdano znalo tko čini ta nedjela. O tome Zlatko Mesić dalje piše: “Otkako su neke formacije ovog bataljuna locirane izvan Orahovice više nema podmetanja minsko-eksplozivnih naprava u privatne kuće, što je uveliko unijelo mir među stanovništvo”. No, budući da Zapovjedništvo 132. brigade HV-a nije učinilo ništa kako bi počinitelji bili kažnjeni, nasilje i palež nastavljeni su na drugim područjima djelovanja tih formacija, pa je tako došlo i do spaljivanja više od 200 kuća u selima Pušina i Slatinski Drenovac.

Iz tih citiranih dokumenata – a oni se nalaze u spisu državnog odvjetništva - jasno se vidi da je general Barić, u pisanom obliku, kroz izvještaje nižih zapovjednika, ali i vojne obavještajne službe, redovno bio obavještavan o svemu što se na terenu događalo. No, ne postoji dokumenti koji bi svjedočili da je on nešto poduzimao kako bi zaustavio takvo ponašanje i kaznio vinovnike tih djela. Tako su nekažnjeni ostali i Husnjak i Sokol, a ubrzo nakon paljenja sela Pušina i Slatinski Drenovac, zbog čega je sada pokrenuta istraga, unaprijeđeni su u više vojne činove.

Lepa sela...

Priča o paljenju slavonskih sela Slatinski Drenovac i Pušina seže u veljaču/februar 2000. godine, kada je, dakle prije više od šest godina, Općinsko državno odvjetništvo u Slatini zaprimilo niz dokumenata iz arhive Hrvatske vojske - koje je svojoj kaznenoj prijavi priložio insajder, hrvatski vojni časnik - iz kojih se jasno vidi da je u Slatinskim Drenovcima i Pušinama počinjen ratni zločin. Prijava nije bila anonimna, podnio ju je tada aktivni vojni časnik Hrvatske vojske, koji je za te događaje znao i ranije, jer se i sam nalazio na spomenutom terenu, no do dokumenata o tome došao je naknadno, stjecajem okolnosti.

Od 18. veljače/februara 2000. kada su dokumenti o tome predani državnom odvjetništvu u Slatini i zaprimljeni pod brojem DO-KR-50/2000, nekoliko se godina nije poduzimalo ništa. Prijava je prosljeđena u Viroviticu, mjesno nadležnom državnom odvjetništvu, potom iz nekih razloga u Bjelovar, gdje je ležala u ladicama, da bi tek odlaskom u mirovinu tadašnjeg državnog odvjetnika u Bjelovaru, s nje napokon skinuta debela naslaga prašine.

Prijava koju je prije šest godina podnio tadašnji aktivni časnik HV-a iz Našica, sadržavala je i video zapis snimljen 16. prosinca/decembra 1991. godine, na kojem se jasno vidjelo da pripadnici voda hrvatske policije, nakon što je Hrvatska vojska ušla u ta područja koja su držali tamošnji pobunjeni Srbi i ubrzo, nakon završene vojne akcije ih napustila, osiguravaju potpuno nedirnuti sela Pušina i Slatinski Drenovac. Nekih značajnijih borbi ondje nije ni bilo, većina snaga pobunjenih Srba i JNA bila je u povlačenju, pa su jedinice Hrvatske vojske onamo ušle bez većih napora. Zato nije bilo ni materijalnih razaranja, pa su sve kuće ostale gotovo nedirnute. Dva sela potom su predana hrvatskoj policiji koja ih je trebala osiguravati.

Kako su izgledala ta dva sela nakon što ih je povratila i napustila Hrvatska vojska, jasno se vidi na spomenutoj VHS kazeti. Sve su kuće čitave, sa sačuvanim staklima i zavjesama na oknima, nema paleži, rušenja ili miniranja.

Paljenje kuća, čemu je prethodila pljačka, dogodilo se kasnije, 1. veljače 1992. godine, kada oko 13 sati – stoji u jednom od dokumenata priloženom u spisu DO-KR-50/200 - u Pušine stiže “oko stotinu pripadnika HV-a, s njihovim zapovjednicima, zapovjednikom gosp. Husnjakom i zapovjednikom gosp. Sokolom”. “Tada počinje paljenje nezapaljenih kuća” stoji dalje u tom dokumentu, “te kada su se pripadnici policije suprotstavili takvom razuzdanom ponašanju Hrvatske vojske, govoreći da se to ne smije raditi, isti su prijetili oružjem, te da ne bi sukob eskalirao, te da ne bi došlo do najgorega, pripadnici policije, njih dvadesetak, povukli su se na svoj punkt. Tom prilikom je zapaljeno 34 kuće”.

Radi se o dokumentu iz vojne arhive, koji dakle ozbiljno tereti Husnjaka i Sokola da su zapovijedali jedinicama koje su ušle u sela u zoni odgovornosti pripadnika hrvatske policije, te bez ikakva povoda i razloga, mjesec i pol dana nakon što su sela vraćena pod kontrolu hrvatske države, počela s paljenjem kuća. U izvještaju o tome, kojeg su potpisale ovlaštene službene osobe Zdenko Minarik i Miroslav Buneta, te ga prosljedili zapovjedniku specijalne policije Mirku Pongracu u osječku policijsku upravu, potom su pedantno, uz navođenje kućnih brojeva, nabrojane sve 34 zapaljene kuće, od broja 2 do 149. Na kraju izvješća zabilježeno je i kako su vojnici, nakon paljenja kuća “počeli pucati po zvoniku pravoslavne crkve”.

Da je citirani dokument, iako bez žiga i službenog broja, posve autentičan, svjedoče dva druga spisa – također priložena uz kaznenu prijavu - službeno urudžbirana i ovjerena žigom Zbora narodne garde Općine Orahovica. Prvi, kojeg je potpisao Mirko Koić, komandir čete ZNG Orahovica, zaveden je 3. veljače 1992. godine, pod brojem 98/02-92. U tom se dokumentu, nastalom dva dana nakon paleži sela,

priznaje da je vojska palila kuće u Pušinama ("Vjerujem izvješćima pripadnika ZNG Orahovica, kao i navodima o broju zapaljenih objekata s njihove strane", piše zapovjednik Koić), no također se tvrdi da nije točno da ih je vojska spalila onoliko koliko je zabilježeno u policijskom izvještaju.

"Tvrdim da nije točan navod o 34 (trideset četiri) zapaljene kuće od strane pripadnika ZNG Orahovica, već da je 80 posto tog nedjela drugih ruku djelo". Tako kaže Koić, neizravno prebacujući odgovornost za paljenje na pripadnike policije. Koić je taj dopis poslao zapovjedniku drugog bataljuna 132. brigade Hrvatske vojske, brigade na čijem je čelu bio Slavko Barić, današnji zamjenik načelnika Glavnog stožera Oružanih snaga.

Da je vojska doista palila kuće, nedvojbeno stoji i u točki 6. Koićevog izvješća: "Navodim da su gardisti, koji su sudjelovali u paljenju objekata, spremni odgovarati za počinjeno, ali isto tako pitam se: 'Ne treba li netko odgovarati za sva ona zlodjela počinjena na teritoriji općine Orahovica?'", piše zapovjednik Koić i zaključuje: "Osobno smatram da treba pronaći počinioc – kako bi istina prevladala LAŽ!".

Ta istina međutim, nikada nije ustanovljena, mada su o svemu postojali dokumenti, ali i svjedoci koji su sudjelovali u tim događajima. U dopisu Obavještajne referade zapovjedništva Drugog bataljuna 132. brigade HV-a, upućenom pod brojem SP-112-9/92, 10. veljače/februara 1992, zapovjedništvu 132. brigade HV-a u Našice, na čijem je čelu, bio Slavko Barić, ponovno se priznaje paljenje kuća. U tom dopisu doslovce stoji: "Dana 01. II 92. godine od strane vojaka ovog bataljuna vršen je pretres terena zv. 'Mala i Velika Radetina' nedaleko mjesta Pušina te je dio vojaka zaista bio u Pušini. Tom prilikom doista su zapaljene 3-4 obiteljske kuće od njihove strane, a ne 34 kako stoji u izvješću Voda specijalne policije".

Mesić i Milošević

U unakrsnom ispitivanju, nakon svjedočenja hrvatskog predsjednika Mesića pred Haškim sudom u procesu protiv bivšeg jugoslavenskog i srbijanskog predsjednika Slobodana Miloševića, 2. listopada/oktobra 2002, vodio se zanimljiv dijalog koji se neposredno odnosi na paljenje sela Pušina i Slatinski Drenovac. Evo kako je tekao taj dio Miloševićevog unakrsnog ispitivanja Mesića, doslovno zabilježenog u zapisniku Haškog suda:

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U skladu s Vašim instrukcijama, srpsko selo Pušina, Kokočak, Gornja Pištanam, Slatinski Drenovac, bili su uništeni. Je li točno ili ne?

SVJEDOK MESIĆ – ODGOVOR: To nema veze s aktualnim činjenicama. Saznao sam za paljenje tih sela i protestirao sam. Protestirao sam kod predsjednika Tuđmana.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kod koga?

SVJEDOK MESIĆ – ODGOVOR: Kod predsjednika Tuđmana. Vi ste se također družili s njim.

Iz ovog dijela Mesićevog svjedočenja, zabilježenog u spisu sa suđenja Miloševiću, nedvojbeno je dakle jasno da je i predsjednik Mesić bio obaviješten o paljenju sela Pušina i Slatinski Drenovac, podno Papuka, te da je o tome prosvjedovao kod predsjednika Tuđmana.

Lulićeva naredba

No, posebno je zanimljiv zaključak kojim završava izvješće Obavještajne referade Drugog bataljuna 132. brigade. "Stoga se postavlja pitanje tko je zapalio preostale kuće kao i kuće koje su gorjele u kasnim popodnevним satima, isto kao i kuće koje su gorjele narednih dana kako u Pušini tako i Slat. Drenovcu, kad u tim mjestima nije bilo pripadnika Hrvatske vojske". I to izvješće, dakle, aludira da su ostatak kuća palili pripadnici policije, zaduženi za osiguranje tih napuštenih sela.

Iako je više nego jasno priznanje da su pripadnici drugog bataljuna zapalili tek "3-4 kuće", odnosno kako stoji u prvom izvješću "da je 80 posto tog nedjela drugih ruku djelo", jer je ostale, koje su 1. veljače 1992. "gorjele u kasnim popodnevним satima", odnosno "narednih dana kako u Pušini tako i Slat. Drenovcu" zapalio netko drugi, istraga tko je spalio dvije stotine kuća u dva sela, nikada nije provedena. Ostala je samo aluzija da su to učinili pripadnici policije koji su osiguravali to područje i koji su prijavili palež. A zašto bi prijavljivali zločin, ako su sami palili? I zašto bi pripadnici Drugog bataljuna zapalili one "3-4 kuće", odnosno samo 20 posto, kako stoji u prvom izvješću, a ostale ostavili nekom drugom, primjerice policiji, na koju se jasno aludira?

To su pitanja na koje sada pokušava odgovoriti istraga. Na prvom saslušanju, 23. veljače/februara ove

godine, pred Ankom Turek Novak, istražnom sutkinjom Županijskog suda u Bjelovaru, Sokol i Husnjak branili su se šutnjom. Istraga međutim raspolaže mnoštvom dokumenta koji ih terete, no koji u jednakoj mjeri tereti i njihove više zapovjednike, uključujući i aktualnog zamjenika načelnika Glavnog stožera Oružanih snaga Republike Hrvatske, generala Slavka Barića.

Jedan od dokumenta koji pokazuje da su hrvatske civilne i vojne vlasti ipak reagirale na takve pojave datira s početka ožujka/marta 1991. Nakon što je Slavko Barić potkraj siječnja 1992. stradao u prometnoj nesreći, mjesto zapovjednika 132. brigade privremeno će preuzeti tadašnji satnik Mile Lulić. Upravo će on, 2. ožujka 1992. godine, pod oznakom "vojna tajna, strogo povjerljivo", dopisu umnoženom u 18 primjeraka, uputiti dramatičnu zapovijed o "sprječavanju terorizma i krim. djela u HV-u", koja je poslana svim zapovjednicima postrojbi 132. brigade.

U tom dokumentu upozorava se "na uočeni broj krivičnih djela, podmetanja eksploziva, požara u obiteljskim kućama, bacanja bombi na kuće i pucanja iz automatskog oružja po obiteljskim kućama građana pretežno srpske, ali i hrvatske i drugih nacionalnosti".

Novopostavljeni zapovjednik Lulić navodi i konkretne korake kako tim pojavama stati na kraj. On zahtijeva poduzimanje "osobitih mjera za brzo i energično suzbijanje izvršenja ili učešća u izvršavanju bilo kakvih kriminalnih i drugih protuzakonitih djela prema imovini i građanima Republike Hrvatske, od strane pripadnika postrojbi HV-a".

U drugoj točki te zapovjedi, Lulić izriječno naređuje što valja učiniti da bi se takve neželjene, a do tada tolerirane pojave, zaustavile: "Postrojba vojne policije i ostale postrojbe i pripadnici HV-a koji se angažiraju na uspostavi reda i stege u HV-a, dužni su neposredno surađivati s organima MUP-a Republike Hrvatske u sprečavanju izvršenja kriminalnih i drugih protuzakonitih radnji, otkrivanju počinitelja i sprečavanju bilo kakvih incidenata". U Lulićevoj zapovjedi dalje stoji kako "počinioc kriminalnih djela, pripadnike HV", treba "razoružavati, hapsiti i pokretati krivičnu odgovornost".

No, u toj je zapovjedi posebno zanimljiva 3. točka u kojoj se jasno nazire zapovjedna odgovornost, toliko sporna kad su u pitanju hrvatska suđenja za ratne zločine, koji se pripisuju pojedincima iz Hrvatske vojske. Lulić daje do znanja kako su zapovjednici postrojbi o tome "dužni upoznati cjelokupni zapovjednički i komandni kadar", te ga "učiniti odgovornim za postupke pripadnika HV-a u njihovim postrojbama".

Upravo ta točka jasno naznačuje da su za ono što se događa u njihovim postrojbama, ne poduzmu li potrebne mjere, odgovorni i zapovjednici, a ne samo izvršitelji kaznenih djela. No, činjenica je da takvih naređenja, dok je 132. brigadom HV-a zapovijedao Slavko Barić nije bilo, te da su kaznena djela bila tolerirana unatoč mnogim pisanim izvješćima s terene u kojima se upozoravalo na paljenje i miniranje kuća, ali i na ubojstva civila. Zato se moglo i dogoditi da za spaljivanje dva cijela sela, ne samo da nitko ne odgovara, već da oni koji su to tolerirali, napreduju u vojnoj karijeri.

Svatko tko i danas prođe tim zabačenim krajem, na skretanju puta prema Parku prirode Papuk, kad se s magistralne ceste Orahovica – Slatina odvoji prema slavonskim brdima, može se uvjeriti u učinkovitost paljevine koja se dogodila u selima Pušina i Slatinski Drenovac. Oba sela, kao i obližnja Gornja Pištana, spaljena su u potpunosti. Doduše, obnova je i u njima započela, pa je zahvaljujući novcu hrvatskih poreznih obveznika, u njima sagrađeno desetak novih kuća, a još ih toliko čeka ne red. U ta su se sela uglavnom vratile stare osobe, koje ovdje žive bez struje, trgovine s osnovnim živežnim namirnicama i ikakvih prometnih veza s okolnim mjestima. Trebat će silan novac da se u njih vrati život kakav je ondje postojao prije rata – točnije, prije paleži koje su počinile snage podređene generalu Bariću.

Istraga o slučaju paljenja sela Pušina i Slatinski Drenovac, koja je napokon započela – s obzirom na niz živućih svjedoka koji znaju potankosti o zbivanjima na tom području – mogla bi sasvim pouzdano odgovoriti tko za to snosi najveću odgovornost.

No, pitanje je li koliko će istraga, kad se spotakne o visoka imena, moći daleko ići. Sve će ipak zavisiti od političke volje, kao što je to bilo i toliko mnogo puta do sada.